

Всесоюзна наукова конференція «Новітні досягнення радянських археологів»

Щороку на території Радянського Союзу здійснюється великий обсяг археологічних досліджень, в результаті яких джерелознавча база археологічної науки поповнюється новими цінними матеріалами, що дозволяють розширити й поглибити розробку важливих проблем культурно-історичного розвитку стародавнього населення Радянського Союзу. Важливе місце у справі визначення основних напрямків експедиційної діяльності археологічних закладів країни та координації польових досліджень посідають всесоюзні археологічні конференції, регулярне проведення яких стало традиційним.

Відповідно до планів проведення наукових конференцій, затверджених Президією Академії наук СРСР, у Києві на базі Інституту археології АН СРСР з 17 по 21 квітня відбулась наукова конференція «Новітні досягнення радянських археологів», організована Відділеннями історії АН СРСР, Відділенням економіки, історії, філософії і права АН УРСР, Інститутом археології АН СРСР та Інститутом археології АН УРСР.

Відкриття конференції відбулось у конференц-залі Секції суспільних наук АН УРСР. Делегатів від імені Президії АН УРСР вітав віцепрезидент АН УРСР академік І. К. Білодія.

З вступним словом виступив секретар Відділення історії АН СРСР, директор Інституту археології АН СРСР академік Б. О. Рибakov. Він відзначив, що на сучасному етапі розвитку науки, поряд з розробкою важливих теоретичних проблем окремих розділів археології, важливого значення набувають розробка питань марксистсько-ленінської методології археологічної науки та охоронні археологічні дослідження в зонах новобудов.

В конференції взяли участь представники всіх основних археологічних центрів країни. Було заслухано понад 200 пленарних і секційних доповідей.

З пленарною доповіддю про археологічні дослідження на Україні за 1973—1974 рр. виступив директор Інституту археології АН УРСР І. І. Артеменко. Він зосередив увагу на експедиційних дослідженнях, що виявили нові важливі матеріали для розробки найактуальніших проблем науки. Найбільш повну характеристику дав доповідач новобудовним експедиціям, що проводять охоронні дослідження в зонах новобудов республіки, обсяг яких збільшується щороку.

Доповідь І. Т. Кругликової була присвячена підсумкам роботи радянсько-афганської експедиції, що досліджувала різночасні пам'ятки на суміжних з Радянським Союзом територіях Афганістану. Матеріали, висвітлені в доповіді, ще раз підкреслили перспективність міжнародного наукового співробітництва в галузі археології між двома країнами.

Новому тлумаченню знахідок з відомої Мізинської стоянки присвятив свою доповідь С. М. Бібіков. На його думку, кістки мамонта, прикрашені геометричним орнаментом, а також різноманітні речі, що їх су-

проводжують, можна розглядати як єдиний музично-хореографічний комплекс.

Б. О. Рибаків виступив на пленарному засіданні з доповіддю про найдавнішу долю слов'ян. Він розкрив методологічні і методичні основи дальшої розробки проблем слов'янського етногенезу з залученням археологічних матеріалів доби пізньої бронзи і скіфського періоду.

Про результати чотирирічних розкопок археологічних пам'яток стародавнього Києва розповів П. П. Толочко. Здобуті матеріали незаперечно свідчать про високий економічний і культурний розвиток стародавнього Києва та єдність матеріального і духовного розвитку населення всіх давньоруських земель.

Проблемі утворення міст в середовищі ранньоземлеробських культур була присвячена пленарна доповідь В. М. Массона. Він розкрив нові методичні прийоми вирішення проблеми міських цивілізацій бронзового віку.

Про цікавий поховальний комплекс раннього залізного віку в Туві (курган Аржан) доповів на пленарному засіданні М. П. Грязнов. Велика кількість зрубів з похованнями коней, що перекривали давні поховання, бронзові вироби у звіриному стилі та вудила дозволяють повному розглядати культуру кочовиків скіфо-сибірського світу.

Шляхи формування культури кіммерійських племен в Північному Причорномор'ї висвітлив О. І. Тереножкін, який виділив чорногорівський і новочеркаський етапи. Доповідь Б. М. Аракеляна була присвячена характеристичі археологічних досліджень останніх років на території Вірменії.

Велика кількість доповідей і повідомлень була заслухана і обговорена на засіданнях 11 секцій та підсекцій.

На секції теорії і методології археологічної науки було заслухано десять доповідей. Особливо гостру дискусію викликали виступи, присвячені проблемам методології. В доповіді Ю. М. Захарука розглядались питання гносеологічної природи археологічної культури. В доповіді В. Ф. Генінга— проблеми змісту, співвідношення, структури і функції в пізнавальному процесі об'єкта і предмета археології на емпіричному і теоретичному рівні знань. Принципи предметно-практичної діяльності, як основа для систематизації археологічних фактів, розглядався у виступі В. Д. Вікторової. Значний інтерес викликали доповіді про методи археологічного датування (О. М. Русаков, Г. Ф. Загній) та результати експериментальних робіт по виготовленню ливарних форм для лиття бронзових виробів (І. Т. Черняков). Питання методики археологічних досліджень були порушені в доповідях І. Б. Брашинського, Я. І. Санчугашева, В. В. Борисової та В. Ф. Генінга. На засіданні відзначено ще недостатній інтерес до розробки проблем теорії і методології археологічної науки. У прийнятому рішенні підкреслювалось, що розробка теоретичних і методичних проблем залишається найактуальнішим завданням розвитку археологічної науки на сучасному етапі.

Секція археології кам'яного віку працювала у складі двох підсекцій — палеоліту та мезоліту і неоліту.

За своїм змістом доповіді, що були заслухані на підсекції палеоліту, можна поділити на кілька груп. Насамперед це підсумки багаторічних польових досліджень окремих регіонів та пам'яток. Такими були доповіді В. М. Гладиліна про наслідки робіт Закарпатської палеолітичної експедиції та Ю. Г. Колосова про результати вивчення багатошарових мустьєрських пам'яток Криму. До них належать доповіді І. Г. Підоплічка про деякі висновки в зв'язку з вивченням пізньопалеолітичного поселення Межиріч, І. Г. Шовкопляса про багаторічні дослідження Добранічівської стоянки пізнього палеоліту та Ф. М. Заверняєва про дослідження Хотиловської пізньопалеолітичної стоянки.

Результати нових трирічних розкопок Авдіївської стоянки були висвітлені у спільній доповіді М. Д. Гвоздовер та Г. П. Григор'єва. М. М. Клапчук доповів про наслідки проведених ним розвідкових робіт на Прикарпатті. У виступі В. П. Любіна висвітлено результати нових розкопок в печері Кударо на Кавказі.

На засіданнях підсекції палеоліту було заслухано кілька доповідей, присвячених дослідженню нових палеолітичних пам'яток, відкритих за останні роки, зокрема доповіді М. К. Анісюткіна про розкопки стоянки Кетроси на Дністрі та С. В. Смирнова про дослідження Рихтинської мустьєрської стоянки в Житомирському Поліссі.

Питанням методики обробки пізньопалеолітичних колекцій присвятив свою доповідь О. П. Черниш, який запропонував новий номенклатурний список пізньопалеолітичних крем'яних виробів. М. В. Анікович висвітлив на матеріалах Волковської стоянки в Костьонківсько-Боршевському районі на Дону питання виділення стрелецької пізньопалеолітичної культури. Б. Г. Єрицян повідомив про особливості обсидіанових індустрій у зв'язку з питаннями їх датування.

У доповіді Г. М. Левковської були розглянуті результати вивчення палеоботанічних матеріалів Костьонківсько-Боршевського району. Про динаміку розвитку рослинності, за даними матеріалів печери Молочний Камінь в Закарпатті, доповіла Г. О. Пашкевич.

Після заслухання і обговорення доповідей на підсекції було прийняте рішення про необхідність продовження розпочатих робіт з широким залученням фахівців з суміжних дисциплін—палеоботаніків, палеозоологів, геологів-четвертинників та ін.

Підсекція археології мезоліту і неоліту розглянула широке коло питань археології мезолітичної і неолітичної доби.

З цікавою доповіддю виступив Д. А. Крайнов. Він охарактеризував результати робіт Верхньо-волзької експедиції у 1974 р. Підсумкам вивчення мезоліта Середнього і Нижнього Дінця була присвячена доповідь А. Ф. Горелика. Л. Г. Мацкевой доповів про дослідження мезолітичних і неолітичних пам'яток у Львівській та Закарпатській областях. Характеристику мезолітичних жител, досліджених на стоянці Ігрень 8, дав Л. Л. Залізник. У спільній доповіді П. М. Долуханова та Г. О. Пашкевич висвітлено питання палеогеографії поселень палеолітичної, мезолітичної та неолітичної епох на основі палінологічних даних.

Інтерпретації зооморфних, антропоморфних та поліейконічних композицій на «крилатих предметах» давнього Берінгомор'я була присвячена доповідь Д. А. Сергеева та Е. Є. Фрадкіна. У виступі Н. М. Гуріної розглянуто питання вивчення петрогліфів Кольського півострова.

Про підсумки і перспективи вивчення нових неолітичних і сенеолітичних пам'яток у Куйбишевській області доповіли І. Б. Васильєв та Г. І. Матвеева. Доповідь Т. Мірсаатова була присвячена багаторічному циклу робіт по дослідженню Учтута.

Важливе місце в роботі підсекції археології мезоліту і неоліту було відведено класифікації мезолітичних і неолітичних матеріалів. З доповіддю про принципи і критерії типології крем'яних виробів мезолітичної доби виступив Л. Г. Мацкевой. Питання номенклатури крем'яних знарядь були висвітлені в доповіді Д. Я. Телегіна. А. П. Черниш на матеріалах Подністров'я запропонував новий номенклатурний список мезолітичних знарядь. Типологічній характеристиці кам'яних знарядь північного сходу Європейської частини СРСР присвятив свою доповідь Г. М. Буров.

Р. К. Рімантенс, І. А. Лозе, І. А. Загорська охарактеризували типологію окремих категорій інвентаря з пам'яток Прибалтики. На матеріалах Карелії побудував свою доповідь Г. А. Панкрушев. Є. А. Хамзіна виступила з характеристикою нефритових виробів з Забайкалля.

Підсекція в прийнятому рішенні підкреслила необхідність вивчення пам'яток на територіях, ще слабо охоплених археологічними дослідженнями, а також важливість широких теоретичних розробок і поліпшення обробки мезолітичних матеріалів за допомогою методів точних і природничих наук.

Секція археології енеоліту і бронзи також працювала у складі двох підсекцій. На підсекції археології енеоліту і бронзи Східної Європи було заслухано 18 доповідей з різної тематики. Значна частина їх стосувалася різних аспектів розвитку трипільської енеолітичної культури. Матеріали Молдавської експедиції 1974 р. продемонструвала Т. А. Полова. О. В. Цвек доповіла про виявлені останнім часом трипільські поселення в межириччі Південного Бугу і Дніпра. І. І. Заець своєю доповідь присвятив підсумкам дослідження трипільського поселення Кліщів. Жваве обговорення викликала спільна доповідь М. М. Шмаглія, В. П. Дудкіна та К. В. Зіньковського про деякі питання соціально-демографічної реконструкції великих трипільських поселень, виявлених за останні роки на території Черкаської області.

Ряд доповідей було присвячено питанням археології бронзового віку. М. А. Романовська доповіла про дослідження курганів в межириччі Манича і Сала. Про фат'янівсько-баланівські могильники повідомив В. Ф. Каховський. На матеріалах фельсешевич-станівської групи пам'яток епохи пізньої бронзи у Верхньому Потиссі побудував свою доповідь Е. А. Балагурі. Питання своєрідності зрубних поховань в степовій смузі висвітлили І. О. Післарій та Е. С. Шарафутдінова. Цікаві матеріали з багатошарового поселення на Жижацькому озері у Псковській області продемонстрував А. М. Мікляєв. Питанням утворення середньодніпровської культури присвятив свою доповідь М. М. Бондар. В. Ф. Генінг на матеріалах Синташтинського могильника висвітлив питання хронологічного членування комплексів XVI ст. до н. е. М. М. Чередниченко розглянув еволюцію кінської вузди в Євразії у середині II — на початку I тисячоліття до н. е.

На підсекції археології енеоліту і бронзи Східної Європи було заслухано ряд доповідей, присвячених питанням металургії в епоху бронзи. В. С. Бочкарьов виступив з інтерпретацією поховань ливарників бронзового віку. Н. В. Риндіна розповіла про результати хіміко-технологічного вивчення металу культур шнурової кераміки Передкарпаття, Поділля та Волині. Металургію племен абашівської культури охарактеризував А. Д. Пряхін. В. І. Бібікова підбила підсумки вивчення фауни Дерев'яного поселення.

На заключному засіданні підсекції було прийнято рішення про доцільність організації спеціальної наради з питань періодизації трипільської культури та питань трипільського житлобудування, а також скликання наради з проблем археології пізньої бронзи.

Активно проходила робота підсекцій енеоліту і бронзи Азії та Закавказзя. Цікаві висновки містила доповідь А. А. Аскарова про основні етапи розвитку ранньоземлеробської культури на півдні Узбекистану. В. Алієв зупинився на деяких малодосліджених питаннях ранньоміської цивілізації в Азербайджані. В. І. Саріаніді доповів про особливості розвитку племен бронзового віку на території Північного Афганістану, які мають важливе значення для вивчення бронзового віку Середньої Азії. Наслідки розкопок курганів епохи бронзи в Кабардино-Балкарії були висвітлені в доповіді І. І. Чеченова. Про цікаві скульптурні зображення епохи бронзи та їх інтерпретацію доповів С. А. Есяян. У доповідях Е. В. Ханзадяна та Г. А. Мікаеляна були охарактеризовані нові матеріали, що походять з поселень бронзового віку Закавказзя. Б. В. Техов розглянув результати розкопок курганів

пізньої бронзи Кавказу. Питання антропологічного складу населення півдня Узбекистану в епоху бронзи порушив Т. К. Хаджаєв.

Обговорення цих доповідей показало, що у вивченні проблематики археології Азії та Закавказзя за останні роки зроблено новий крок вперед.

Секція археології раннього залізного віку складалась з двох підсекцій.

На підсекції археології раннього залізного віку Східної Європи і Сибіру було заслухано 28 доповідей, основна маса яких присвячена скіфській проблематиці.

Нові дані про передскіфські поселення лісостепової зони були наведені у доповідях Є. А. Покровської та І. Н. Шевченко. Інтерес викликали повідомлення про значні і досить цікаві матеріали, що характеризують оборонну систему, житла, виробничі і культові комплекси поселень скіфського часу лісостепу (Б. А. Шрамко та А. А. Моруженко), Північного Кавказу (І. Б. Брашинський, К. К. Марченко, В. І. Козенкова), верхів'я Дніпра і Закарпаття (Л. І. Крушельницька, Г. І. Смирнова). Доповідь А. М. Хазанова про проблеми ранньої історії скіфського суспільства викликала дискусію. В доповідях В. Г. Петренко, В. А. Іллінської, Б. М. Мозолевського та О. І. Тереножкіна подано характеристику матеріалів з нових розкопок великих скіфських курганів. Деяким підсумкам вивчення поховального обряду та речового комплексу великих скіфських могильників Криму (Беляуського і Усть-Альмінського) були присвячені повідомлення О. Д. Дашевського, Т. М. Висотської та І. І. Лободи. Проблеми зв'язків скіфів з сусідніми племенами і розвитку скіфського мистецтва висвітлені в доповідях Е. В. Яковенко, В. Є. Максименко, С. І. Лукьяненко та А. П. Манцевич.

Матеріали унікального багатого поховання поблизу с. Ковалівка Миколаївської області охарактеризували в своїх доповідях Г. Т. Ковпаненко і А. К. Йолкіна. Питання вивчення культури раннього залізного віку лісової зони Східної Європи висвітлено В. С. Патрушевим і Л. С. Хомутовим.

Сибірська тематика на засіданні секції була представлена доповідями С. С. Сорокіна, С. С. Міняєва і П. Б. Коновалова.

У доповіді Д. Б. Шелова висвітлювались питання історії населення Нижнього Дону в гуннський час.

Підсекція археології раннього залізного віку середньої Азії і Кавказу розглянула 22 доповіді. Значний інтерес викликали виступи, в яких розглядались багаторічні дослідження давнього Пенджикента, що проводяться під керівництвом А. М. Бєлєницького. В доповідях Б. І. Маршака, В. І. Распопової, Л. Л. Гуревича були висвітлені питання уточнення топографії і оборонних споруд середньовічного міста, історія його виникнення, характеристика торгово-ремісничих будівель та значення творів мистецтва, виявлених під час останніх розкопок. Жваву дискусію викликали повідомлення З. І. Усманової про розкопки в Мерві, Ш. С. Ташходжаєва про давнє міське ядро Самарканда, що виникло в середині I тисячоліття до н. е., П. Б. Немцової про дослідження великого середньовічного караван-сарая Середньої Азії (Рабат-Маліка).

Високу оцінку дано підсумкам розкопок городища Атрап XVI—XVIII ст., де було розкрито 25 тисяч м² площі (повідіть К. А. Акішева, К. М. Байпакова, Л. Б. Єрзаковича). Ця пам'ятка, як зазначили учасники обговорення, може вважатись ідеальною моделлю середньовічного міста, населеного кочовниками, які переходили до осілого способу життя. Інтерес викликали також доповіді про новий живопис Шахридана (Н. Н. Негматов) та про відкриття в долині Зеравшана пам'ятника

типу замку, схожого з пенджикентською системою фортифікації (А. Ісаков).

З питань археології Кавказу були заслухані узагальнююча доповідь Н. Н. Тушишвілі, Д. Ш. Аміранашвілі, Г. І. Мірцкулава про дослідження різночасних пам'яток в зоні затоплення в долині р. Алчеті, виступи Р. Х. Гаглоєва про підсумки вивчення пам'яток пізньоантичної епохи на півдні Осетії, Р. Геюшева про дослідження городища Шахрі-Шаріфан та інші.

Інтенсивно працювала секція античної археології. Заслухані доповіді стосувались як загальних питань закономірностей і особливостей розвитку античної культури в Причорномор'ї, так і результатів досліджень окремих античних центрів.

Підсумкам вивчення античних пам'яток Північно-Східного Причорномор'я присвятила свою доповідь Н. А. Онайко. Е. І. Соломонік розглянула питання походження назв таври і Тавріка.

Значне місце в роботі античної секції зайняла тематика, присвячена дослідженням Ольвії. С. Д. Крижицький та Є. І. Леві в своїх доповідях підбили підсумки цих досліджень та визначили перспективи розкопок на майбутнє. Питання інтерпретації епіграфічних пам'яток Ольвії були висвітлені А. О. Білецьким та Ю. Г. Виноградовим. Характеристику передмістя та некрополя Ольвії дала Ю. І. Козуб. Про результати дослідження периферійних пам'яток доповіли К. К. Марченко та Я. В. Доманський.

Питанням історичної інтерпретації пам'яток античного та середньовічного Херсонеса присвятили свої доповіді І. А. Антонова, А. П. Чубова, Б. Н. Федоров, А. В. Шевченко, Л. Г. Колесникова, О. Я. Савель, Н. В. Пятишева, С. А. Беляєв. З характеристикою нових матеріалів античних поселень Криму виступили В. І. Кац та В. А. Латишева.

На секції було заслухано також ряд доповідей і повідомлень про дослідження інших античних центрів. М. М. Кобиліна доповіла про п'ятирічний цикл робіт в центральній частині Фанагорії. Н. Л. Грач зупинився на підсумках вивчення некрополя Німфея у 1973—1974 рр. Результати розкопок Порфмія елліністичної пори були висвітлені в доповіді Є. Г. Кастананян. Про нові матеріали, що стосуються оборонних споруд Тіри, доповів І. Б. Клейман. Н. В. Молева повідомила про охоронні розкопки Пантікапея. З доповіддю про наслідки чотирирічних робіт на північно-західній ділянці Березанського поселення виступила Л. В. Колейкіна. Д. С. Кирилін дав характеристику новим матеріалам з розкопок Тіріаки.

Висвітленню особливостей історико-архітектурних пам'яток Арташата присвятили свої доповіді А. Г. Канецян, Ж. Д. Хачатрян та Ф. І. Тер-Мартіросов. Г. А. Тірацян доповів про наслідки розкопок Армавіра останніх років. Питання дешифровки деяких написів, що походять з території Румунії, висвітлив С. В. Семчинський.

Секція прийняла рішення про доцільність швидкої публікації нових античних матеріалів та зосередження зусиль фахівців на вивченні конкретних умов грецької колонізації Причорномор'я, виникнення античних міст і їх зв'язків з варварським світом.

На секції середньовічної археології Східної Європи заслухано 25 доповідей. У повідомленнях А. Цауне, М. Ауна і Р. Кулікаускене були розглянуті питання розвитку землеробства, скотарства, торговельних зв'язків Прибалтики з російськими землями та дана характеристика курганних могильників. Доповіді Р. Д. Голдіної, Н. А. Мажитова, В. А. Семенова та Т. І. Останіної були присвячені аналізу матеріалів з пам'яток I тисячоліття н. е. в Прикам'ї. Особливу увагу в них приділено проблемі хронології. Великий інтерес викликали матеріали багатих могильників I тисячоліття н. е. з Північного Кавка-

зу — Верхньочирюртського (М. Г. Магомедова) та на р. Дюрсо (А. В. Дмитрієва). В. А. Кузнецов на основі аналізу архітектурних особливостей і писемних джерел висловив думку, що церкви Верхнього Джулда належали кафедрі Північного Кавказу XIV—XV ст.

Найбільша кількість доповідей була пов'язана з проблемами тюркських пам'яток. Л. Р. Кизласов дав характеристику архітектурних споруд IX—XII ст. в Хакасії; В. А. Могильников повідомив про пам'ятки Алтаю; А. І. Айбабін та І. А. Баранов доповіли про результати розкопок салтівських пам'яток в Криму. Л. С. Гераськова присвятила свій виступ питанням походження половецької скульптури, а М. Л. Швецов — казанам кочовиків. М. Г. Крамаровський і А. А. Кравченко доповіли про пам'ятки золотоординського часу.

У дискусії, викликаній цими питаннями, відзначено труднощі етнічної інтерпретації археологічного матеріалу, його багатогранність. Секція прийняла рішення про доцільність проведення конференції з питань хронології раннього середньовіччя Східної Європи.

В обстановці жвавих дискусій проходила робота секції ранньослов'янської археології, на якій було заслухано 25 доповідей, присвячених широкому колу питань з історії ранніх слов'ян.

В доповідях К. В. Каспарової, Г. М. Шовкопляс, Д. Н. Козака, С. П. Пачкової, А. А. Циндровської, Є. В. Максимова, Г. І. Смирнової підводились підсумки розкопок нових археологічних пам'яток та дослідження окремих питань зарубинецької, лукашівської, пшеворської й інших хронологічно близьких до них культур.

Про нові досягнення в галузі черняхівської проблематики та у вивченні культур римського часу на території Східної Європи йшлося у виступах Е. О. Симоновича, А. Т. Сміленко, Є. В. Махно, В. К. Воляника, Л. В. Вакуленко, І. С. Винокура, В. В. Кропоткіна, Є. А. Йовайна, Л. Ю. Шапової, Г. Ф. Нікітіної, Б. В. Магомедова.

Особливий інтерес викликали доповіді про розкопки пам'яток середини I тисячоліття н. е. та ранньосередньовічної слов'янської культури, зачитані О. М. Приходнюком, І. А. Рафаловичем, Є. В. Максимовим, Р. В. Терпіловським, Є. А. Горюновим, С. І. Пеняком.

Під час обговорення розгорнулась дискусія з питань слов'янського етногенезу. Порувувались питання про територію поширення зарубинецької і черняхівської культур, співвідношення пшеворських і зарубинецьких старожитностей, характеристику пам'яток перехідного типу, що дозволяють простежити риси схожості між культурами римського часу і слов'янськими пам'ятниками VI—VII ст.

Секція давньоруської археології залучила найбільше число учасників. На її засіданнях було заслухано 25 доповідей, серед яких велика кількість була присвячена результатам археологічних досліджень давньоруських міст: Старої Рязані (В. П. Деркевич), Білгорода (Г. Г. Мезенцева), Ладоги і Переяслава-Південного (А. П. Кірпи́чников), Ізборська (В. В. Седов), Звенигорода-Московського (А. А. Юшко), Берестя (П. Ф. Лисенко), Белза (В. М. Петегирич), Пустані (М. Ф. Рожко). Результати археологічних досліджень на Волині були подані у доповіді М. П. Кучери. Проблемам розвитку архітектури міст присвятили доповіді М. В. Малевська, А. А. Карнабед, Г. Ю. Івакін. До цієї тематики близькі дослідження з питань будівельної техніки, проведені С. Р. Кілієвич та П. Б. Селівановою. Цінні дані про розвиток давньоруського ремесла та застосування природничих методів в процесі вивчення археологічного матеріалу розглянуті в доповіді Б. А. Колчина та Б. А. Тимощука.

С. О. Висоцький повідомив про підсумки дослідження граффіті, виявлених в церквах Києва. Повідомлення А. К. Йолкіної було присвячено

реконструкції і аналізу візантійських тканин з пам'яток кочовиків, а М. А. Сабурової— дослідженню жіночого головного убору в'ятичів.

В обговоренні доповідей особливу увагу було приділено цікавим матеріалам, одержаним під час розкопок давньоруських міст, їх великому значенню для дальшого вивчення історії Давньої Русі. Загалом на секційних засіданнях було представлено чимало цікавих відкриттів в галузі археології всіх епох. Проте перевантаженість більшості секцій доповідями і повідомленнями не дала змоги всебічно їх обговорити і детально ознайомитися з матеріалами. Відсутністю чіткого визначення проблематики засідань можна пояснити те, що подекуди суперечки розгортались з окремих часткових питань, в той час як деякі корінні проблеми залишились поза дискусією.

В рамках конференції відбулось кілька спеціалізованих екскурсій. Делегати ознайомились з археологічними та архітектурними пам'ятками Києва, а також взяли участь у поїздки до Переяслава-Хмельницького, де оглянули історичні місця та унікальний музей під відкритим небом. Група учасників конференції відвідала відому Житомирську нижньопалеолітичну стоянку.

Наукова Всесоюзна конференція «Новітні досягнення радянських археологів» сприятиме новим успіхам радянської археологічної науки.

В. Ф. Генінг, С. В. Смирнов